

its varieties and the criteria of classification of its results are analyzed, the interpretation of the findings of association experiment based on the associative field of the concept MAFLA in Italian linguoculture is carried out.

Key words: *association experiment, associative field, stimulus, associate, concept.*

УДК 811.133.1'42

Літяга В. В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

СУЧАСНІ МОВОЗНАВЧІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ “КОНЦЕПТОСФЕРА”

Статтю присвячено аналізу мовознавчих підходів до тлумачення поняття “концептосфера”. Узагальнено основні тлумачення терміну “концепт” та його головні типології. Розглянуто співвідношення концептосфери мови із концептосферою культури. Дана стаття створює основу для подальших наукових досліджень у зазначеному напрямку.

Ключові слова: *концептосфера, концепт, мовознавчий підхід, лінгвокультурологія.*

Людина звикла формувати знання про об’єктивну дійсність з усіх сфер своєї діяльності у вигляді концептів, які є абстрактними складноструктурованими ментальними утвореннями. Об’єднуючись, вони формують концептосферу певного носія мови і є квантом його структурованих знань. Завдяки мисленневим процесам поєднання різних концептів спонукає до появи нових, що стимулює розвиток концептосфери мови, свідомості та культури. Саме тому концептосфера характеризується багатовимірністю й активно використовується у лінгвокультурології та когнітивній лінгвістиці.

Концепт – сучасний термін багатьох гуманітарних наук: мовознавства, літературознавства, філософії, лінгвістики, психології, культурології. У науковій літературі існує досить багато дефініцій цього поняття, оскільки воно є одним із ключових у дослідженні мовної картини світу [5, с. 50].

Актуальність даної статті зумовлена проблемою осмислення мовних одиниць як структур представлення знань, оскільки, саме з концептів певних носіїв мови формується мовна картина світу того чи іншого народу. З чого можна робити висновки про ментальні моделі дійсності, які відображені у свідомості конкретного носія мови.

Мета статті – проаналізувати та визначити найбільш релевантні сучасні лінгвістичні підходи до визначення поняття “концепт”.

Об’єктом дослідження є поняття “концепт”, а його **предметом** – сучасні лінгвістичні підходи до його тлумачення.

В українській мові слово “концепт” – калька латинського “conceptus” (поняття), і деякі дослідники оперують ними як синонімічними. І все ж таки, наразі вони є досить диференційованими. “Поняття” вживається, в першу чергу, в логіці та філософії, а “концепт” – у мовознавстві, культурології, лінгводидактиці, лінгвістиці. Термін “поняття” влючає систему логічних термінів, таких як “судження” та “умовивід”, і є згустком раціональної частини концепту, тобто той зміст, який влючає основні суттєві характеристики об’єкта [3, с.128].

Аналіз визначень, який був проведений Л. А.Касьян [5, с. 50-53], показує, що розуміння терміну “концепт” у сучасному мовознавстві є варіативним. Існує безліч підходів до розуміння даного терміну, як у вузькому сенсі (В. В. Красних), так і у широкому (В. І. Карасик, Ю. С. Степанов, С. С. Кубрякова). Але всі вони зводяться до того, що концепт належить до свідомості і влючає, на відміну від поняття, не лише описово-класифікаційні, а й чуттєво-вольові та образно-емпіричні характеристики. Концептами можна не лише мислити, але й їх можна переживати. В. І. Карасик, В. В. Красних, Л. О. Чернейко та інші лінгвісти вважають концепт, як мінімум, тривимірним утворенням і виділяють його предметно-образну, понятійну і цілісну складові. Образна сторона концепту влючає в себе зорові, слухові, тактильні, смакові та нюхові характеристики предметів, явищ, подій, які відображені у нашій пам’яті. Понятійна сторона концепту – це те, як концепт зафіксовано в мові, його значення, опис, структура, дефініція, порівняльні характеристики даного концепту по відношенню до інших концептів. Ціннісна (інтерпретаційна) сторона концепту характеризує важливість цього психічного утворення як для індивіда, так і для всього мовного колективу [3, с. 129].

Існує безліч трактувань поняття “концепт”, іноді вони дуже відрізняються один від одного, одні з них вкрай звужені (Ю. С. Степанов, Д. С. Лихачов, В. І. Карасик), інші ж максимально широкі (С. Г. Воркачов, С. О. Аскольдов). Найбільш всеохоплюючим, повним визначенням, на наш погляд, є формулювання С. Г. Воркачова: “Концепт – це термін, який поєднує лексикографічну і енциклопедичну інформацію, “найближче” і “найвіддаленіше” значення слова, знання про світ і про суб’єкт, який його пізнає” [2, с 10]. С. Г. Воркачов розглядає концепт з різних точок зору: концепт – це і те, за допомогою чого людина пізнає світ; він заснований як на досвіді, так і на енциклопедичній інформації, якась середня, вироблена в процесі пізнання, єдино вірна квінтесенція значення слова.

Якщо говорити про природу виникнення концепту, то на думку В. І. Карасика, концепт виникає в результаті взаємодії досвіду, відбору на основі критерію цінності та механізму запам’ятовування [3]. За Ю. С. Степановим, концепт виникає при зіткненні світу культури та індивіда, що свідчить про те, що це визначення є найвужчим з усіх перерахованих, так як автор дає лінгвокультурологічне тлумачення концепту [9].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку мовознавства неможливо відслідкувати єдину думку у трактуванні поняття “концепт” і його можливості характеризувати оточуючий світ.

Дослідники відзначають, що концепт, як категорія, яка є однією з найважливіших для цілої низки гуманітарних наук, характеризується своєю неоднорідністю. Виді-

ляються конкретні й абстрактні, індивідуальні та групові концепти, їх поділ можна продовжити до транскультуральних універсалій. Більш детально типологію концептів можна розглянути за наступними ознаками:

- 1) мисленнєві картинки (конкретні зорові образи – *собака “німецька вівчарка”*);
- 2) схеми (менш детальні образи – *дім як помешкання*);
- 3) гіпероніми (дуже узагальнені образи – *дерево*);
- 4) фрейми (сукупність асоціацій, які ми зберігаємо у пам’яті – *Новий рік*);
- 5) інсайти (знання про функціональне призначення предмету – *виделка*);
- 6) сценарії (знання про сюжетний розвиток подій – *пологи*);
- 7) калейдоскопічні концепти (сукупність сценаріїв та фреймів, які пов’язані з почуттями – *щастя*) [1, с. 43-67].

Важливим моментом для розуміння поняття “концепт” є думка про те, що “жоден концепт не виражається у мові повністю” [8,28-29]. Так, З. Д. Попова та Й. А. Стернин наводять наступні аргументи:

- 1) концепт – це результат індивідуального пізнання, а індивідуальне вимагає комплексних засобів вираження;
- 2) концепт не має чіткої структури, він об’ємний, і тому не може бути виражений повністю;
- 3) неможливо зафіксувати усі форми вираження концепту [8, с. 29-30].

Деякі мовознавці тяжіють до думки, що лінгвокультурологічний та когнітивний підходи є одними з провідних для виявлення головних властивостей концептів, а саме, неізолваність та зв’язність з іншими концептами. Саме такий семантичний зв’язок між концептами дає можливість мовознавцям об’єднувати їх у концептосфери. Крім того, концептосфера має досить упорядкований характер. Концепти, що утворюють концептосферу, за окремими своїми ознаками вступають в системні відносини схожості-розбіжності та ієрархії з іншими концептами. Зміна та розвиток концептосфери проявляється насамперед у мовній діяльності людей, оскільки, коли з’являються нові слова, відповідно, ще раніше з’являються і нові концепти.

На думку В. А. Маслової, “концептосфера – це сукупність концептів, з яких, як з музичного полотна, складається світогляд носія мови” [7, с. 34]. Концептосферу можна описати як польову структуру, у якій є “ядро (когнітивно-пропозиційна структура важливого концепту), приядерна зона (лексичні репрезентації) та периферія (асоціативно-образні репрезентації)” [7, с. 35]. Якщо виходити з того положення, що концепти бувають національними та індивідуальними, то периферія відобразатиме індивідуальні концепти, а приядерна зона і ядро – загальнонаціональні і навіть універсальні.

Д. С. Лихачов пропонує вважати “концепт свого роду “алгебраїчним” виразом значення (алгебраїчним виразом або “алгебраїчним позначенням” яким ми оперуємо у своєму письмовому та усному мовленні”. “У сукупності потенції, що відкриваються у словниковому запасі окремої людини, як і всієї мови в цілому, ми можемо називати концептосферами” [6, с. 4].

Концептосфера мови співвідноситься з поняттям концептосфери культури. На думку Д. С. Лихачова, концептосфера національної мови складається з окремих

варіантів, які групуються між собою. Так, існує концептосфера української мови, а в ній концептосфера “сім’ї”, “політики”, “молоді”, індивідуальна концептосфера та ін.

Отже, можна говорити й про концептосферу французької мови, а в ній виділити концептосферу “міжнародні відносини”.

Аналіз теоретичних джерел показує, що при всій різноманітності варіантів тлумачення “концепт” одностайно визнається одиницею ментального простору. Він структурує знання про світ і відображає національну специфіку членування світу. Утверджені в мовознавстві підходи до тлумачення понять “концепт” та “концептосфера” дозволяють з нових позицій розглядати закономірності та особливості кореляції мови, свідомості та культури, а, отже, відкривають і нові аспекти взаємодії когнітивного мовознавства, лінгвокультурології, психології, культурології, філософії. З’являється можливість розширити рамки змістовного аналізу мовних явищ, що надає значно більшу глибину і ефективність семантичним дослідженням. Тому, перспективним на нашу думку, є подальше дослідження понять “концепт” і “концептосфера” та їх вербалізація у різних типах дискурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабушкин, А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической сематике языка [Текст] / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд.-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с.
2. Воркачев, С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт [Текст] / С.Г. Воркачев. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 236 с.
3. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст] / В.И. Карасик. – Гнозис, 2004. – 389 с.
4. Карпенко А. В. Концепт у сучасних лінгво-когнітивних дослідженнях: підходи до визначення та типологія. Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25391/1/Karpenko.pdf>
5. Касьян, Л.А. Термин “концепт” в современной лингвистике: различные его толкования [Текст] / Л.А.Касьян // Вестник Югорского государственного университета, 2010 г. Выпуск 2 (17). С. 50–53.
6. Лихачев, Д. С. Концептосфера русского языка [Текст] / Д. С. Лихачев // Изд. РАН. – Сер. лит. и яз. – Т. 52. – 1993. – № 1. – С. 3–9.
7. Маслова, В.А. Введение в когнитивную лингвистику [Текст]: учеб. пособие / В.А. Маслова. – 2-е изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 296
8. Попова, З. Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. – 30 с.
9. Степанов, Ю.С. Концепт [Текст] / Ю.С. Степанов // Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40-76.
10. Убийко, В.И. Концептосфера внутреннего мира человека в аспекте когнитивной лингвистики [Текст] // Виноградовские чтения. Когнитивные и культуроведческие подходы к языковой семантики: Тезисы докладов научной конференции. – М., 1999. – С. 52 – 53.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2014 р.

Литяга В. В., асп.,
Институт филологии КНУ им. Т. Шевченко, г. Киев

СОВРЕМЕННЫЕ ЯЗЫКОВЕДЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПОНЯТИЮ «КОНЦЕПТОСФЕРА»

Статья посвящена анализу языковедческих подходов к толкованию понятия «концептосфера» и «концепт». Обобщены основные подходы к пониманию термина «концепт» и его типологии. Рассмотрено соотношение концептосферы языка с концептосферой культуры. Данная статья создает основу для дальнейших научных исследований в указанном направлении.

Ключевые слова: *концептосфера, концепт, языковедческий подход, лингвокультурология.*

Litiaga V., PhD Student,
Institute of philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

MODERN LINGUISTIC APPROACHES TO THE TERM “CONCEPTOSPHERE”

The article analyzes the linguistic approach to the interpretation of the terms “conceptosphere” and “concept”. The main approaches to the understanding of the term “concept” and relevant typology. The correlation of the language conceptosphere and cultural conceptosphere is considered. The article creates a basis for further research in this field.

Key words: *conceptosphere, concept, linguistic approach, linguoculturology.*

УДК 81'42'37: 811.111

Лук'янець Г.Г., асп.,
Київський національний лінгвістичний університет

КОЛОРОНІМИ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПАФОСУ В АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-НОВИНАХ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕМАТИКИ

У статті встановлено, що колороніми новинних інтернет-текстів мистецької тематики можуть використовуватися для створення пафосу, тобто здійснювати емоційний вплив на читачів із метою формування їх ставлення до подій. Доведено, що колороніми слугують засобами звернення до позитивних і негативних почуттів, а також емоцій радості, страху, інтересу, пихи, відразі, вигоди й жалю.

Ключові слова: *колоронім, пафос, базові потреби, емоційний вплив.*

Колороніми як лексичні одиниці, що позначають ознаки кольорів [Ковальська 2001, 5], вживаються в інтернет-новинах мистецької тематики для здійснення впливу на сприйняття текстів читачами. Вони апелюють до пафосу, зверненого до почуттів й емоцій аудиторії [Corbett 1998, 76] та спрямованого на формування позитивного, нейтрального чи негативного ставлення до описаних у текстах подій [Jowett 2005, 31].